

ALDONA VAIČIULIENĖ

**ASMENYBĖS TAPATUMO
ĮVERTINIMAS**

Vilnius, 2001

UDK 159.92
Va67

Metodinė priemonė skirta psichologams bei psichologijos mokslą studijuojantiems studentams

Apsvarstyta VPU Psichologijos katedros posėdyje 2000 11 10 (protokolo Nr. 39)

Recenzavo: VPU Psichologijos katedros ir Psichologijos didaktikos katedros doc. dr. (socialiniai mokslai) A. Petrulytė; VU Bendrosios ir pedagoginės psichologijos katedros doc. dr. (socialiniai mokslai) R. Bliumas

Turinys

ASMENYBĖS TAPATUMO SAMPRATA	4
TAPATUMO ĮVERTINIMO METODIKA EOMEIS-2	7
EOMEIS-2 kūrimo istorija	7
EOMEIS-2 kokybės įvertinimas	8
EOMEIS-2 (lietuviškos versijos) kokybės įvertinimas	9
EOMEIS-2 atlikimo procedūra	13
EOMEIS-2 rezultatų apskaičiavimas ir įvertinimas	17
Literatūra	18

Asmenybės tapatumo samprata

E. H. Eriksonas [4] *tapatumo* sąvoką vartojo asmenybės brendimo procesui atskleisti. Jis pirmasis psichologijoje išsamiai aprašė šios sąvokos esmę. Anot E. H. Eriksono, tapatumas susijęs su individo vidiniu poreikiu išlikti pačiu savimi. Tapatumas yra pagrįstas savo egzistavimo laike bei erdvėje tęstinumo jausmu ir įsisąmoninimu to, kad šį tęstinį tapatumą pripažįsta kiti reikšmingi asmenys.

Tapatumo raidos procesas prasideda nuo pirmo susitikimo su savo motina ir baigiasi, kai prarandamas gebėjimas atpažinti kitą žmogų. Tačiau paauglystėje tapatumas įgyja ypatingą reikšmę. Paauglystėje, jaunystėje šį procesą paprastai lydi krizė, kurią daugiausiai lemia praeities įvykiai ir kuri turi įtakos daugeliui įvykių ateityje [4].

Paauglystėje vyksta vaikystės patyrimo asimiliacija, naujai išskyla praeities problemos. Kai kurie paaugliai turi iš naujo išgyventi praeities krizes ir integruoti savyje ankstesnių vaikystės stadijų tapatumo elementus. Šių elementų visuma ir apibūdina paauglių sunkumus. Iš kūdikystės laikotarpio tapatumo krizė „paveldi“ pasitikėjimo savimi ir aplinkiniais poreikį. Paauglys ieško idėjų ir žmonių, kuriais galėtų tikėti. Bijodamas būti apgautas neretai savo tikėjimo poreikį išreiškia paradoksaliai – cinišku netikėjimu. Paauglio abejojimas savo jėgomis susijęs su jo autonomiškumo raida ankstyvojoje vaikystėje. Gali atsinaujinti senos šios stadijos problemos, kai paauglys bijo būti įtrauktas į kokią nors veiklą, kur jaustųsi silpnas. Iš iniciatyvumo siekimo stadijos paauglys „paveldi“ protestavimą prieš bet kokius savęs įsivaizdavimų apribojimus. Vėl gali atsinaujinti seni meistriškumo mokymosi sunkumai. Naujai gali būti išgyventas konfliktas tarp mokymosi aktyvumo ir sąstingio. Šis sąstingis atsiranda kaip nepasitikėjimo savo paties galimybėmis pasekmė. Šis jausmas ne visada rodo realių galimybių nebuvimą: jis greičiau atspindi nerealius *superego* reikalavimus, taip pat reiškia, kad socialinėje aplinkoje individas negali atskleisti savo tikrų gebėjimų.

Paauglystės krizę taip pat apibūdina anticipacinis tapatumo formavimosi aspektas – ateities vaizdo kūrimas, ateities planų numatymas. Kuriamas pamatas tolesniems suaugusiojo žmogaus raidos etapams. Formuojasi individo seksualinė orientacija. Vyksta seksualinės poliarizacijos procesas, t. y. nusistovi tam tikras santykis tarp vyriško ir moteriško pradų. Kuriamas pamatas naujam psichologiniam dariniui – artumui. Lytinis artumas tėra tik dalis tikrojo ir brandaus psichologinio artumo žmogui bendraujant su kitu žmogumi. Kai paauglys imasi lyderio arba pavaldinio vaidmenų, formuojasi dar vienas svarbus tapatumo aspektas – jo santykis su valdžia, atsakomybė, rūpinimasis kitais. Patyręs nesėkmę individas gali tapti pernelyg priklausomas arba atvirks-

čiai – pernelyg despotiškas. Gebėjimo rūpintis kitais raida gali būti uždelsta dėl netinkamos identifikacijos su tėvais, pernelyg didelės meilės sau, tikėjimo „žmonių gimine“ stokos. Neišmokęs nei paklusti, nei vadovauti individas tampa izoliuotu. Paskutinis tapatumo aspektas – tai pasaulėžiūros formavimasis, kuris vyksta perimant visuomenės idealus. Visuomenė ideologijos forma pateikia jaunimui idealų sistemą, t. y. sustruktūrintą pasaulio vaizdą, padedantį orientuotis laike, erdvėje, numatant tikslus bei pasirenkant priemones.

Individo buvimas pačiu savimi bei tęstinumas garantuoja *ego* sintezę [4]. Stiprus *ego* paauglystėje, jaunystėje reiškiasi kaip tapatumo formavimosi rezultatas. *Ego* raida veikia ir kitas asmenybės struktūras – *id*, *superego*.

J. E. Marcia [9; 10], remdamasis E. H. Eriksono teorija bei terminologija, tapatumą apibūdina trimis aspektais: struktūriniu, elgesio ir fenomenologiniu. J. E. Marcia tapatumą aiškina kaip Aš – struktūrą, kaip poreikių, skatulių, gebėjimų, įsitikinimų bei savo paties gyvenimo istorijos vidinę dinaminę organizaciją. Juo labiau ši struktūra išvystyta, tuo geriau individas suvokia savo unikalumą ir panašumą į kitus, savo paties stiprybes bei silpnybes. Juo ši struktūra menčiau išvystyta, tuo sunkiau individas suvokia savo skirtumus nuo kitų ir tuo labiau jis priklauso nuo išorinių savęs vertinimo veiksnių. Tapatumo struktūra yra dinamiška. Ji keičiasi palaipsniui: vieni elementai atsiranda, o kiti – išnyksta. Paauglystė yra kritinis periodas individo gyvenime, kai vyksta struktūrinės permainos kognityvinėje, moralės, taip pat ir psichosocialinėje sferose. Struktūrinis tapatumo aspektas nusako psichodinaminių procesų balansą. Gerai išvystyta tapatumo struktūra yra lanksti, dėl to tampa atvira pasikeitimams paauglystėje.

Aš – struktūra nematoma, todėl J. E. Marcia kalba apie elgesio aspektą, t. y. tapatumo formavimosi komponentus, kuriuos galima stebėti. Jie – tapatumo pagrindą sudarančios struktūros rodikliai. Remiantis elgesio aspektu tapatumas laikomas tuo, ką galima pamatuoti. Šiuo požiūriu tapatumo buvimą rodo pasirinkimų įgyvendinimas, nors hipotetiškai tapatumas gali būti ir nesusijęs su tikslais, o jų įgyvendinimas gali neturėti jokios tapatumo struktūros.

Kalbant apie tapatumą patyrimo prasme, galima teigti, kad individas palaipsniui suvokia save ir savo padėtį visuomenėje, pavyzdžiui: kad yra savo tėvų vaikas, kad yra kokios nors socialinės, religinės grupės narys, kad turi tam tikrų poreikių, įgūdžių. Tapatumas patiriamas kaip asmenybės šerdis ar centras, nes suteikia individo gyvenimui reikšmės ir prasmės.

J. E. Marcia [7; 8; 10] bandė E. H. Eriksono teorinius samprotavimus apie tapatumą paversti empirinių tyrinėjimų sritimi. Jis aprašė keturias tapatumo būsenas. Čia jos pateikiamos hierarchine tvarka – nuo žemiausios iki aukščiausios:

1. Difuzijos būseną. Individai gali jaustis išgyvenantys krizę, bet gali taip ir nesijausti. Jie neapmąsto savo asmeninių tikslų bei vertybių, nedaro jokių tvirtų sprendimų, kad įgyvendintų savo pasirinkimus.

2. Išankstinio sprendimo (foreclosure) būseną. Individai įgyvendina tam tikrus tikslus ar vertybes neapmąstydami jų asmeniškai, o perima tėvų ar kitų autoritetingų asmenų tikslus bei vertybes. Individas siekia būti toks, kokį jį nori matyti aplinkiniai.

3. Moratoriumas. Šią būseną išgyvenantys individai tyrinėja alternatyvas bandydami rinktis kurią nors iš jų. Tai kritinis periodas, kai gyvenimas pateikia daug prieštaringų klausimų, tačiau dar nereikalaujama rezultato.

4. Pasiekto tapatumo (identity achievement) būseną. Ši būseną būdinga individams, patyrusiems kritinį periodą ir po tam tikrų apmąstymų bei tyrinėjimų tvirtai apsisprendusiems. Jie turi savo pasaulėžiūrą ir yra mažiau priklausomi nuo tėvų nuostatų.

Aukštesnė būseną skiriasi nuo žemesnės tuo, kad ją išgyvenantis individas daugiau ieško, tyrinėja alternatyvas, priima sprendimus ir juos įgyvendina tikrovėje.

E. H. Eriksono būsenų terminai [4] šiuo atveju turi papildomas reikšmes [10]. E. H. Eriksonas terminą *moratoriumas* vartoja apibūdinamas visuomenės numatytą laiko periodą, kurio metu jaunuolis yra laisvas ir iš jo nereikalaujama rezultato. Tuomet jaunuolis turi integruoti savąjį tapatumą. J. E. Marcia teigia, kad šis periodas beveik neegzistuoja tose visuomenėse, kur kasdieninis siekimas išlikti trukdo individui atsitraukti tam, kad „surastų save“. Vakarietiškoje technologinėje visuomenėje daugeliu atvejų šis periodas trunka nuo puberteto iki jauno suaugusiojo žmogaus amžiaus. Tačiau net tada, kai moratoriumą garantuoja visuomenė, individai labai skirtingai pasinaudoja šia galimybe ieškoti ir rinktis. Pavyzdžiui, išankstinio sprendimo būseną išgyvenantys jaunuoliai tokią galimybę visiškai ignoruoja. Panašiai yra ir su būsenos pavadinimu *išankstinis sprendimas*. E. H. Eriksono požiūryje [5] nėra aiškaus skirtumo tarp tapatumo formavimosi, kai nėra tyrinėjimo periodo, ir tapatumo formavimosi, kuris seka po tyrinėjimo periodo. Kitaip tariant, nėra aiškaus skirtumo tarp išankstinio sprendimo būsenos ir pasiekto tapatumo būsenos. Bet E. H. Eriksonas [4] skiria aktyvų tapatumo formavimąsi nuo pasyvaus. Tapatumui formuojantis pasyviai vaidmenys priimami be vertinimo arba patiriama vaidmenų sumaištis. Tyrinėtojai, taikydami J. E. Marcia [7] tapatumo būsenos tyrimo metodą nustatė, jog šie tapatumo paternai (pasiekto tapatumo ir išankstinio sprendimo būsenos) yra visiškai skirtingi ir turi skirtingas raidos implikacijas.

Tapatumo įvertinimo metodika EOMEIS-2

L. Bennion ir G. R. Adamso *ego* tapatumo matavimo metodika EOMEIS-2 (Objective Measure of Ego Identity Status, the extended version) [1] parengta pagal J. E. Marcia [7] pasiūlytą tapatumo būsenos modelį. Tai labiausiai paplitęs asmenybės tapatumo tyrimo būdas. Jo teorinės ištakos glūdi psichoanalizėje, E. H. Eriksono [4] teoriniuose teiginiuose apie tapatumo raidą, nors pats E. H. Eriksonas ir nėra kada nors pritaręs būsenų metodo taikymui tiriant tapatumo raidą. Jis labiau rėmėsi tradiciniu psichoanalizėje atvejo istorijos metodu ir atsargiai žvelgė į empirinius tapatumo tyrimus. Vis dėlto jau daugiau nei 30 metų tiriant tapatumo raidą yra laikomasi J. E. Marcia pasiūlyto modelio. Toks tyrimo būdas leidžia daug sužinoti apie paauglystę.

EOMEIS-2 kūrimo istorija

Pirminę prototipinę EOMEIS-2 versiją OMEIS 1979 m. parengė G. R. Adamsas ir kt. [1]. Taikant šią metodiką galima nustatyti asmenybės tapatumą profesijos pasirinkimo, religinių įsitikinimų, politinių pažiūrų srityse. Šios trys sritys pasirinktos pagal J. E. Marcia [7] iš dalies sustruktūrinto klinikinio interviu metodiką. Taikant OMEIS metodiką įvertinamos keturios kiekvienos srities tapatumo būsenos: difuzija (D), išankstinis sprendimas (IS), moratoriumas (M), pasiektas tapatumas (PT).

1984 m. H. D. Grotevantis ir G. R. Adamsas parengė antrąją išplėstą metodikos versiją – EOMEIS-1 [1] skirdami ideologinį (asmenybės) ir tarpasmeninį (socialinį) tapatumą. 32 jos teiginiai skirti tapatumui profesijos, politikos, religijos bei gyvenimo stiliaus srityse įvertinti ir 32 – tarpasmeniniam tapatumui tokiose srityse, kaip lyčių vaidmenys, draugystė, laisvalaikio leidimas, partnerio ieškojimas įvertinti. Parengtos tapatumo įvertinimo normos VII – XII klasių moksleiviams.

EOMEIS-2 yra paskutinė metodikos versija, kurią 1986 m. peržiūrėjo ir patikslino L. Bennion ir G. R. Adamsas [1]. Buvo patikslinti tarpasmeninio tapatumo skalių teiginiai. EOMEIS-2 normos nelabai skiriasi nuo EOMEIS-1 normų ir yra parengtos koledžo amžiaus studentams.

Asmenybės tapatumui tirti gali būti taikomos visos metodikos versijos, bet manoma, kad dėl savo psichometrinių savybių tobulesnė yra EOMEIS-2.

EOMEIS-2 kokybės įvertinimas

Šių metodikų validumo ir patikimumo pagrindiniai duomenys pateikti literatūros šaltiniuose [1; 2; 3; 6].

Vidinei metodikos konsistencijai patikrinti jos autoriai naudojo Cronbacho alfa. Atlikus 14 tyrimų vidinė metodikos konsistencija buvo įvertinta koeficientais nuo 0,30 iki 0,89. Atlikus pakartotinį tyrimą reikšmingų skirtumų tarp skalių vidutinių reikšmių ir standartinių nuokrypių nerasta. Pakartojus tyrimą metodikos stabilumas buvo įvertintas koreliacijos koeficientu 0,76. Metodiką padalijus į dvi dalis gauti koreliacijos koeficientai nuo 0,10 iki 0,68. Šie įvertinimai rodo, kad metodikos vidinė struktūra pakankamai stipri, stipri konsistencija tarp teiginių ir laiko atžvilgiu.

Vertinant prognostinį metodikos validumą buvo patvirtinti E. H. Eriksono teoriniai teiginiai apie asmenybės tapatumo ryšį su tokiais asmenybės pamatinėmis struktūromis, kaip kognityvinė, moralės, taip pat su *ego* raida. Tyrimais patvirtinti E. H. Eriksono teiginiai, kad pasiektas tapatumas yra susijęs su asmenybės vidiniu kontrolės lokusu, kad patiriančių brandesnes tapatumo būsenas individų socialinės interakcijos įgūdžiai labiau išvystyti nei patiriančių mažiau brandžias būsenas individų įgūdžiai.

Konstruktinis validumas buvo įvertintas atliekant faktorinę analizę ir skaičiuojant koreliaciją tarp subskalių. Atlikus šešias faktorines analizes, nustatyta, kad penkiose iš jų difuzijos ir moratoriumo būsenos patenka į vieną faktorių. Priežastis gali būti ta, kad taikant OMEIS šios būsenos sunkiai atskiriamos arba jos nėra tokios skirtingos, kaip jas apibūdina teoretikai. Taip gali būti ir dėl to, kad gryną difuzijos būseną ne taip dažnai patiria sveiki paaugliai ir jaunuoliai. Konstrukcinį validumą patvirtina ir tai, kad koreliacija tarp subskalių dėl jų nesuderinamumo yra divergentinė. Abiejose srityse (ideologijos ir tarpasmeninių santykių) pasiekto tapatumo subskalės arba negatyviai koreliuoja arba nekoreliuoja su kitomis subskalėmis. Koreliacijos koeficientai tarpasmeninių santykių srityje yra nuo -0,27 iki -0,76, o ideologijos srityje – nuo -0,19 iki -0,79. Tos pačios būsenos subskalės skirtingose (ideologijos ir tarpasmeninių santykių) srityse konverguoja nuo 0,38 iki 0,92. Ideologijos bei tarpasmeninių santykių subskalių ir bendrųjų tapatumo rezultatų koreliacijos koeficientai yra nuo 0,91 iki 0,94. Pozityvi koreliacija tarp difuzijos ir moratoriumo subskalių papildoma faktorinės analizės būdu gautus rezultatus.

Viena iš metodikų, taikytų konkurenciniam OMEIS validumui įvertinti, buvo J. E. Marcia *ego* tapatumo interviu. Tai validi *ego* tapatumo raidos metodika. Taigi šias metodikas palyginti yra labai svarbu įvertinant OMEIS kokybę. Palyginus jas keletu būdų, nustatytas jų atitikimo laipsnis nuo vidutinio iki stipraus.

Konkurencinį validumą taip pat patvirtina OMEIS palyginimas su J. E. Marcia *ego* tapatumo neužbaigtų sakinių blanku (EI-ISB), A. Constantinopole psichosocialinės raidos klausimynu (IPD), F. Barrono *ego* stiprumo skale ir kitais.

Vėlesni tyrimai taip pat rodo šių metodikų validumą bei patikimumą.

EOMEIS-2 (lietuviškos versijos) kokybės įvertinimas

EOMEIS-2 metodika buvo išversta į lietuvių kalbą iš anglų. Testo (lietuviškos versijos) kokybės įvertinimo duomenys pateikiami Lietuvoje atlikus tyrimus. Tyrime dalyvavo 319 16 – 17 metų Vilniaus miesto vidurinių bendrojo lavinimo mokyklų aukštesniųjų klasių moksleivių (180 mergaičių ir 139 berniukai). Tyrimai atlikti 7-ojoje, 12-ojoje, 23-ojoje, 31-ojoje, 35-ojoje, 45-ojoje, 54-ojoje ir Senvagės vidurinėse mokyklose. Palyginimui buvo ištirti 142 VPU Fizikos ir Užsienio kalbų fakultetų antro bei trečio kurso studentai.

Matematinė-statistinė rezultatų analizė, įvertinant metodikos (lietuviškos versijos) kokybę, buvo atliekama naudojant kompiuterinę programą „Statistika“.

1 ir 2 lentelėse pateikta šią metodiką taikant gautų rezultatų bendroji aprašomoji statistika ir testo patikimumo rodikliai. Kiekvienoje šio testo subskalėje įmanoma surinkti nuo aštuonių iki keturiasdešimt aštuonių balų. Rezultatai kiekvienoje subskalėje pasiskirsto nevienodai. Labiausiai savo pasiskirstymo charakteristikomis išsiskiria tarpasmeninių santykių srities išankstinio sprendimo subskalė. Testo bendro rezultato pasiskirstymo ekscesas lygus 1,085, o pasiskirstymo asimetrija lygi 0,144. Vadinasi, testo rezultatai simetriškai grupuojasi apie vidutines reikšmes. Tačiau tam tikrų subskalių pasiskirstymo ekscesai ir standartinės pasiskirstymo paklaidos rodo, kad subskalių rezultatai turi normalųjį pasiskirstymą. Išimtis – tarpasmeninių santykių srities išankstinio sprendimo subskalė. Šios subskalės rezultatai pasiskirstę asimetriškai ir grupuojasi apie mažesnes reikšmes. Ideologijos srities pasiekto tapatumo subskalės rezultatų pasiskirstymą galima prilyginti normaliajam. Kiek didesnę neigiamą rezultatų pasiskirstymo ekscesą sąlygoja tiriamųjų amžius: 16–17-os metų paaugliams ši būseną beveik nebūdinga. Studentų tyrimo rezultatų pasiekto tapatumo subskalės pasiskirstymo ekscesas lygus 0,189, o asimetrija lygi -0,025. Vadinasi, rezultatų pasiskirstymas yra normalusis.

Metodikos patikimumas nustatytas įvertinant vidinę konsistenciją. Cronbacho alfa koeficientas lygus 0,75 (šis rodiklis metodikos autoriams atlikus 14 tyrimų, svyruoja nuo 0,30 iki 0,89). Taip pat apskaičiuota koreliacija tarp dviejų testo dalių (Pearsonas, 0,67) ir atliktas patikimumo įvertinimas testą dalijant pusiau. Gautas pakankamai reikšmingas Guttmano koeficientas (0,80), leidžiantis metodiką laikyti patikima. Tam tikrų subskalių rodikliai kiek žė-

1 lentelė

**Bendrosios EOMEIS-2 rezultatų pasiskirstymo
charakteristikos**

Rezultatų pasiskirstymo rodikliai	Subskalės							
	Ideologija				Tarpasmeniniai santykiai			
	D	IS	M	PT	D	IS	M	PT
Vidutinė reikšmė	31,28	20,76	31,16	30,26	24,81	15,82	30,54	32,15
Standartinis nuokrypis	5,82	5,94	5,66	5,76	6,17	5,28	5,16	5,83
Mediana	32	20	32	30	25	15	31	32
Mažiausia reikšmė	15	8	15	14	11	8	14	16
Didžiausia reikšmė	46	40	43	45	47	36	46	48
Pasiskirstymo ekscesas	-0,216	-0,148	0,130	-0,416	0,078	0,508	0,06	-0,336
Standartinė eksceso paklaida	0,272	0,272	0,272	0,272	0,272	0,272	0,272	0,272
Pasiskirstymo asimetrija	-0,197	0,214	-0,496	-0,073	0,317	0,797	-0,051	-0,039
Standartinė asimetrijos paklaida	0,136	0,136	0,136	0,136	0,136	0,136	0,136	0,136

2 lentelė

EOMEIS-2 patikimumo rodikliai

Testo patikimumo rodikliai	Bendras rezultatas	Subskalės							
		Ideologija				Tarpasmeniniai santykiai			
		D	IS	M	PT	D	IS	M	PT
Konsistencija (Cronbacho alfa)	0,75	0,57	0,66	0,55	0,63	0,65	0,74	0,47	0,64
Patikimumas dalijant testą pusiau (Guttmano koeficientas)	0,80	0,65	0,70	0,61	0,69	0,71	0,78	0,52	0,71
Koreliacija tarp dviejų testo dalių (Pearsono koeficientas)	0,67	0,48	0,54	0,44	0,52	0,56	0,64	0,35	0,55

3 lentelė

EOMEIS-2 testo subskalių interkoreliacija (n=319)

Subskalės		Ideologija				Tarpasmeniniai santykiai			
		D	IS	M	PT	D	IS	M	PT
Ideologija	D	1,00							
	IS	-0,03	1,00						
	M	0,13 ¹	0,13 ¹	1,00					
	PT	-0,20 ³	0,05	-0,10	1,00				
Tarpasmeniniai santykiai	D	0,21 ³	0,18 ³	0,03	-0,09	1,00			
	IS	-0,04	0,61 ³	-0,03	0,12 ¹	0,26 ³	1,00		
	M	0,07	0,13 ¹	0,48 ³	0,20 ³	-0,02	0,03	1,00	
	PT	0,06	0,09	0,11	0,49 ³	-0,23 ³	-0,01	0,20 ³	1,00

¹ p<0,05; ² p<0,01; ³ p<0,001

mesni. Studentų tyrimo rezultatų palyginimas rodo, kad metodikos kokybės rodikliai aukštesni, kai tiriamųjų tapatumas brandesnis (koreliacija tarp dviejų testo dalių – 0,70, Guttmano koeficientas – 0,83; subskalių patikimumo rodikliai: Cronbacho alfa – nuo 0,59 iki 0,75, Guttmano koeficientas – nuo 0,68 iki 0,81; Pearsono koreliacija tarp dviejų testo dalių – nuo 0,51 iki 0,68).

Lietuviškoje testo versijoje tiek ideologijos, tiek tarpasmeninių santykių srityse koreliacija (Spearman) tarp pasiekto tapatumo ir kitų subskalių yra neigiama arba šios subskalės nekoreliuoja (3 lentelė). Išimtis – moratoriumo subskalė, taip pat nedidelė koreliacija tarp ideologijos srities pasiekto tapatumo ir tarpasmeninių santykių srities išankstinio sprendimo subskalių. Tuo tarpu tos pačios būsenos subskalės ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse koreliuoja teigiamai. Tiek konvergentinė, tiek divergentinė koreliacija kiek mažesnė už autorių nurodytą, tačiau patvirtina konstrukcinį testo validumą. Matyt, tai lemia labai jaunas tiriamųjų amžius. Didelė dalis šio amžiaus paauglių priskiriami žemiausios pagal brandumą būsenos (difuzijos) kategorijai. Ideologijos sritis

16-17-mečiams dar beveik nereikšminga, nediferencijuota. Nėra koreliacijos tarp difuzijos ir moratoriumo subskalių, išskyrus nežymią koreliaciją tarp ideologijos srities difuzijos ir moratoriumo subskalių. Šie duomenys labiau nei autorių pateikti duomenys patvirtina konstrukcinį testo validumą.

Faktorinės analizės rezultatai (4 lentelė), gauti principinių komponentių būdu (varimaks rotacija), taip pat rodo, kad difuzijos subskalė mažiau susijusi su moratoriumo subskale, nors kaip atskiras faktorius neišskiriama. Todėl metodikos ribotumas, tiriant Lietuvos 16 – 17-mečių paauglių imtį, buvo mažesnis nei nurodė autoriai. Studentų tyrimo rezultatų faktorinė analizė paaiškino 68,34% dispersijos, t. y. – kiek daugiau nei tiriant moksleivius (63,28%).

4 lentelė

EOMEIS-2 testo subskalių faktorinė analizė

Subskalės		Faktoriai		
		I	II	III
Ideologija	Difuzija			0,46
	Išankstinis sprendimas	0,83		
	Moratoriumas			0,83
	Pasiektas tapatumas		0,81	
Tarpasmeniniai santykiai	Difuzija	0,54		
	Išankstinis sprendimas	0,88		
	Moratoriumas			0,79
	Pasiektas tapatumas		0,77	
Savosios vertės		1,927	1,649	1,486
Dispersija (%)		24,092	20,614	18,570

EOMEIS-2 atlikimo procedūra

EOMEIS-2 metodika gali būti taikoma atliekant tiek individualų, tiek grupinį tyrimą. Tinkamiausias tiriamųjų amžius – 15 – 30 metų. Ideologinio tapatumo subskalės tinkamos tiriant visus šio amžiaus individus, o tarpasmeninio tapatumo subskalės labiau tinka tiriant nevedusius (netekėjusias) asmenis. Tiriamajam įvertinti pateikiami 64 teiginiai, atitinkantys skirtingas tapatumo būsenas.

Instrukcija tiriamajam. Perskaitykite visus teiginius ir nurodykite, ar jie teisingai atspindi Jūsų mintis ir jausmus. Išsakykite savo nuomonę apie visą teiginį, o ne tik apie atskiras jo dalis, pasirinkdami vieną iš pateiktų atsakymų:

- A – visiškai sutinku
- B – sutinku
- C – beveik sutinku
- D – beveik nesutinku
- E – nesutinku
- F – visiškai nesutinku

Teiginiai

1. Aš dar nepasirinkau profesijos, kurią iš tikrųjų norėčiau įgyti, aš tik darau tai, ką galiu, kol atsiras kas nors geresnio mano gyvenime.
2. Religijoje aš, tiesą sakant, neradau nieko patrauklaus ir iš tiesų nejaučiu poreikio ieškoti.
3. Aš manau, kad vyrų ir moterų vaidmenys turėtų būti tokie, kaip mano tėvų. Visa, kas tinka jiems, be abejo, tiks ir man.
4. Nėra kokio nors vieno gyvenimo būdo, kuris patiktų man labiau, nei kuris kitas.
5. Žmonės yra labai skirtingi. Aš vis dar svarstau, kaip pasirinkti tinkamus draugus.
6. Kai kiti mane pakviečia, aš kartais dalyvauju pramogose, tačiau pats / pati retai imuosi iniciatyvos.
7. Rimtai aš negalvoju apie "pasimatymų pobūdį". Man nelabai rūpi, vaikštau aš į juos ar ne.
8. Politika – tai kažkas, dėl ko niekada negaliu būti visiškai tikras(-a), nes viskas labai greitai keičiasi. Tačiau, manau, svarbu žinoti savo politines pažiūras ir tai, kuo pasitikiu.
9. Aš vis dar bandau išsiaiškinti, kokie mano asmeniniai gebėjimai ir koks darbas man tiktų.
10. Aš mažai galvoju apie religiją ir man nerūpi, ar ji tokia, ar kitokia.
11. Santuokinius įsipareigojimus galima pasidalyti labai įvairiai, aš stengiuosi suprasti, kokie būtų mano įsipareigojimai.
12. Aš ieškau tinkamų gyvenimo būdo perspektyvų, tačiau dar neradau.
13. Galima įvairiai pasirinkti draugus, tačiau aš juos pasirenku pagal tam tikras vertybes ir bendrumus, kuriuos įžvelgiu.
14. Kol kas aš nesu nusprendęs(-usi) kaip man leisti laisvalaikį. Aš bandau įvairiai leisti laisvalaikį, kad galėčiau suprasti, kas man tikrai patinka.
15. Remdamasi(s) savo patirtimi, aš pasirinkau tokius pasimatymų santykius, kokie man patinka.
16. Iš tiesų, aš nelabai domiuosi politika. Tai su manimi nesusiję.
17. Aš galvoju apie daugybę įvairiausių profesijų, tačiau tada, kai išklaučiau tėvų pageidavimus, daugiau apie tai nesvarsčiau.
18. Kiekvieno žmogaus tikėjimas yra unikalus. Aš daug kartų apie tai galvoju ir žinau, kuo galiu tikėti.
19. Niekada rimtai negalvoju apie vyro ir moters vaidmenis santuokoje. Tai tiesiog man neįdomu.
20. Po tam tikrų svarstymų aš supratau, koks gyvenimo būdas man labiausiai tinka, ir netikiu, kad kas nors gali pakeisti mano požiūrį.
21. Mano tėvai geriausiai žino, kaip man pasirinkti draugus.

22. Aš pasirinkau vieną ar kelis pastovius laisvalaikio leidimo būdus iš daugelio ir esu patenkintas(-a) savo pasirinkimu.
23. Aš mažai galvoju apie pasimatymus. Aš tiesiog labiau linkęs(-usi) elgtis pagal situaciją.
24. Manu, kad mano politinės pažiūros labai panašios į tėvų, tai akivaizdu, pavyzdžiui, balsuojant ir pan.
25. Iš tikrųjų manęs nedomina, kaip susirasti tinkamą darbą. Kuris bus prieinamas, tą ir dirbsiu.
26. Negaliu tiksliai pasakyti, ką man reiškia religija. Norėčiau turėti savo nuomonę, tačiau dar jos nesusidariau.
27. Mano supratimui apie vyro ir moters vaidmenis šeimoje turėjo įtakos tėvai ir šeima. Man nereikėjo žvalgytis kitur.
28. Mano paties / pačios požiūrį į pageidautiną gyvenimo būdą suformavo tėvai ir aš nemanau, kad reikėtų tuo abejoti.
29. Neturiu labai artimų draugų ir jų dabar neieškau.
30. Kartais aš prisijungiu prie kitų, leisdamas(-a) laisvalaikį, tačiau nemanau, kad reikia turėti kažkokį ypatingą pastovų laisvalaikio leidimo būdą.
31. Mano santykiai pasimatymų metu įvairūs. Dar nenusprendžiau, kas man yra geriausia.
32. Yra tiek daug įvairių politinių partijų ir idealų. Negaliu nuspręsti, kuo sekti, kol visko apie jas (juos) neišsiaiškinsiu.
33. Man reikėjo nemažai laiko, kad suprasčiau, kokią karjerą noriu padaryti, bet dabar aš tikrai žinau.
34. Mano požiūris į religiją šiuo metu nėra susiformavęs, jis nuolat kinta.
35. Aš nemažai laiko svarsčiau apie vyro ir moters vaidmenis santuokoje ir nusprendžiau, kas man labiausiai tinka.
36. Stengdamasi(s) susiformuoti požiūrį į gyvenimą aš nuolat ištraukiu į diskusijas su kitais ir tyrinėju save.
37. Aš renkuosi tik tuos draugus, kurie patiktų mano tėvams.
38. Man visuomet patiko leisti laisvalaikį taip, kaip ir mano tėvai, ir aš niekada rimtai nemažiau apie kitokį laisvalaikio leidimo būdą.
39. Aš vaikštau į pasimatymus tik su tokiais žmonėmis, kurie patiktų tėvams.
40. Aš apgalvojau savo politinius įsitikinimus ir supratau, kad jie su tėvų įsitikinimais kai kuriais aspektais sutampa, o kai kuriais - ne.
41. Mano tėvai jau seniai nusprendė, kur man reikėtų dirbti, ir aš pritariu jų planams.
42. Aš ieškojau atsakymų į įvairius tikėjimo klausimus ir dabar galiu pasakyti, kad žinau, kuo aš, kaip asmenybė, tikiu.
43. Pastaruojau metu aš galvojau apie vyro bei žmonos kasdieninius vaidmenis ir bandau apie tai susidaryti nuomonę.

44. Tėvų požiūris į gyvenimą man yra pakankamai priimtinas.
45. Aš palaikiau daug įvairių draugiškų ryšių ir dabar labai gerai žinau, ko man reikia iš draugo.
46. Išbandęs(-iusi) daug įvairių laisvalaikio leidimo būdų aš išsirinkau vieną ar daugiau, kurie man malonūs būnant ir vienam(-ai), ir su draugais.
47. Aš vis dar svarstau, kokie pasimatymai man labiau patiktų. Dar nesu galutinai nusprendęs(-usi).
48. Nesu tikras(-a) dėl savo politinių įsitikinimų, tačiau bandau išsiaiškinti, kuo aš neabejotinai galiu pasitikėti.
49. Man reikėjo daug laiko mąstyti, kaip siekti karjeros, tačiau dabar aš tikrai žinau.
50. Aš vaikštau į tą pačią bažnyčią kaip ir mano šeima ir niekada nekėliau klausimo, kodėl.
51. Yra daug įvairių būdų, kaip sutuoktiniai gali dalytis pareigomis šeimoje. Aš apgalvojau daug įvairių variantų ir dabar tiksliai žinau, kokias pareigas norėčiau atlikti.
52. Manau, kad man tiesiog patinka džiaugtis gyvenimu ir aš neįsivaizduoju savęs, besilaikancio(-ios) kokio nors požiūrio į gyvenimą.
53. Aš neturiu artimų draugų. Man tiesiog patinka slampinėti minioje.
54. Aš išbandžiau daugybę įvairių laisvalaikio leidimo būdų, stengdamasi(-s) rasti vieną ar daugiau, kurie man iš tiesų kartais patiktų.
55. Aš susitikinėjau su įvairiais žmonėmis ir dabar tiksliai žinau savo nerašytas pasimatymų taisykles bei su kokiais žmonėmis man susitikinėti.
56. Iš tiesų, aš niekada nebuvau įsitraukęs(-usi) į politiką taip, kad galėčiau susiformuoti tvirtas vienokias ar kitokias pažiūras.
57. Aš tiesiog negaliu apsispręsti, kurį darbą pasirinkti. Yra tiek daug įvairių galimybių.
58. Aš niekada neabejojau dėl savo religinių įsitikinimų. Jeigu jie priimtini tėvams, priimtini ir man.
59. Nuomonės apie vyro ir moters vaidmenis labai įvairios. Aš mažai apie tai galvoju.
60. Aš ilgą laiką tyrinėjau save ir tapo aišku, koks bus mano gyvenimo būdas.
61. Aš tikrai nežinau, kokie draugai man būtų geriausi. Aš bandau suvokti, ką iš tiesų man reiškia draugystė.
62. Aš perėmiau visus laisvalaikio pomėgius iš savo tėvų ir iš tikrųjų nebandžiau nieko kito.
63. Aš vaikštau į pasimatymus tik su tokiais žmonėmis, kurie patiktų mano tėvams.
64. Mano tėvai visada turėjo tvirtus politinius ir moralinius įsitikinimus tokiomis klausimais kaip, pavyzdžiui, abortai ar eutanazija, ir aš visuomet pritariu jiems.

EOMEIS-2 rezultatų apskaičiavimas ir įvertinimas

Apskaičiuojant EOMEIS-2 rezultatus kiekvienas iš 64 tiriamojo atsakymų vertinamas šešiabale skale nuo 1 (visiškai nesutinku) iki 6 (visiškai sutinku). Kiekvienos iš 8 subskalių, atitinkančių skirtingas tapatumo būsenas ideologijos bei tarpasmeninių santykių srityse, balai sumuojami. Rezultatai skirstomi į tris kategorijas:

- 1) gryna tapatumo būseną,
- 2) silpnai išreikšta moratoriumo būseną,
- 3) tarpinė tapatumo būseną.

Į pirmąją kategoriją patenka tie subskalės ideologijos arba tarpasmeninių santykių srityje rezultatai (atsižvelgiant į tai, kurios srities rezultatai vertinami), kurie atitinka normą arba yra aukštesni už ją, o likusių trijų subskalių rezultatai yra žemesni už normą. Individai, kurių visų keturių atitinkamos srities subskalių rezultatai yra žemesni už normą, priskiriami silpnai išreikšto moratoriumo būsenos kategorijai. Jei dviejų arba trijų subskalių rezultatai atitinka normą arba yra aukštesni už ją, jie priskiriami tarpinės tapatumo būsenos kategorijai. Galimos šios tarpinės tapatumo būsenos: D-IS, D-M, D-PT, IS-M, IS-PT, M-PT, D-IS-M, D-IS-PT, D-M-PT, IS-M-PT. Dar galima išskirti ketvirtą rezultatų kategoriją. Kai visų keturių atitinkamos srities subskalių rezultatai aukštesni už normą, jie priskiriami šiai kategorijai. Pastarieji rezultatai atmetami kaip nepatikimi.

Iš viso gali būti 15 būsenų. Tarpinę būseną ir silpnai išreikšto moratoriumo tapatumo būseną priskyrimui vienai iš „grynų“ būsenų, lieka tik keturios pagrindinės būsenos: difuzija, išankstinis sprendimas, moratoriumas ir pasiekto tapatumo būseną. Tarpinę būseną laikant pagrindine vadovaujamas žemesnio brandumo būseną. Pavyzdžiui, difuzijos-moratoriumo tarpinė būseną priskiriama difuzijai, kadangi pastaroji yra nebrandi lyginant su moratoriumu. Galimybė nustatyti tarpinę būseną patvirtina tai, kad individas vienu metu gali išgyventi nebūtinai tik vieną būseną. Taikant minėtą metodiką galima atskirai nustatyti, kokią būseną asmuo išgyvena ideologijos srityje ir kokią – tarpasmeninių santykių srityje. Rezultatus galima matuoti tiek rangine, tiek intervaline skale, nes, kaip jau buvo minėta, į kategorijas jie skirstomi pagal atitinkamos testo subskalės normą¹.

¹ Testo autorių apskaičiuotas normos ir testo raktą gali pateikti šio leidinio autorė.

Literatūra

1. Adams G. R., Bennion L., Huh K. Objective Measure of Ego Identity Status : A Reference Manual : [unpublished manuscript]. – Department of Family Relations, Utah State University, Logan, UT, 1989.
2. Adams G. R., Shea J., Fitch S. A. Toward the development of an objective assessment of ego-identity status // *Journal of Youth and Adolescence*. – 1979, no. 8, p. 223-237.
3. Bennion L. D., Adams G. R. A revision the Extended Version of the Objective Measure of Ego-identity Status : An identity instrument for use with late adolescents // *Journal of Adolescent Research*. – 1986, no. 1, p. 183-198.
4. Erikson E. H. *Identity : Youth and Crisis*. – New York : Norton, 1968.
5. Erikson E. H. *Identity and the Life Cycle : A reissue*. – New York : Norton, 1980.
6. Grotevant H. D., Adams G. R. Development of an objective measure to assess ego identity in adolescence : Validation and replication // *Journal of Youth and Adolescence*. – 1984, no. 13, p. 419-438.
7. Marcia J. E. Development and validation of ego identity status // *Journal of Personality and Social Psychology*. – 1966, no. 3, p. 551-558.
8. Marcia J. E. Ego identity status : Relationship to change in self-esteem, „general maladjustment“, and authoritarianism // *Journal of Personality*. – 1967, no. 35, p. 119-133.
9. Marcia J. E. Identity in adolescence // *Handbook of Adolescent Psychology* / J. Adelson (Ed.). – New York : Wiley, 1980.
10. Marcia J. E. The ego identity status approach to ego identity // *Ego Identity : A Handbook for Psychosocial Research* / J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer, J. L. Orlofsky (Eds.). – New York : Spring-Verlag, 1993.

ALDONA VAIČULIENĖ
ASMENYBĖS TAPATUMO ĮVERTINIMAS
Metodinė priemonė

Tir. 100 egz. 1,25 sp. l. Užsak. Nr. 89
Išleido Vilniaus pedagoginis universitetas, Studentų g. 39, LT-2004 Vilnius
Maketavo ir spausdino VPU leidykla, T. Ševčenkos g. 31, LT-2009 Vilnius
Kaina sutartinė